

عقاید استدلالی

جلد دوم

ویراست جدید

علی ربانی گلپایگانی

فهرست مطالب

۲۱ مقدمه

درس سی‌ام: چیستی و ضرورت دین/۲۵

۲۵ الف) تعریف و کاربردهای دین

۲۸ ب) ضرورت دین

۲۸ دین و هدایت

۳۰ هدایت و اختیار

۳۱ هدایت و معرفت

۳۲ راه‌های معرفت

۳۴ کمال مطلوب و نیاز به دین

۳۵ فلاسفه‌ی اسلامی و ضرورت دین

۳۶ قاعده‌ی لطف و لزوم دین

۳۷ خودآزمایی

درس سی‌ویکم: حقیقت و فلسفه‌ی نبوت/۳۹

۳۹ الف) حقیقت نبوت

۴۳ ب) فلسفه‌ی نبوت

۴۳	قرآن و فلسفه‌ی نبوت
۴۳	۱. دعوت به یکتاپرستی و مبارزه با شرک و بت پرستی
۴۳	۲. داوری در اختلافات و منازعات
۴۴	۳. برپایی قسط و عدل در جامعه‌ی بشری
۴۵	۴. تعلیم و تربیت
۴۵	۵. اتمام حجت بر بشر
۴۶	فلسفه‌ی نبوت در روایات
۴۸	خودآزمایی

درس سی و دوم: وحی و نبوت/ ۴۹

۴۹	واژه‌شناسی وحی
۴۹	کاربردهای قرآنی وحی
۵۰	۱. قوانین تکوینی
۵۰	۲. ادراک غریزی
۵۰	۳. الهام به قلب
۵۱	۴. القائنات شیطانی
۵۱	۵. وحی نبوت
۵۲	وحی ربّانی و شیطانی
۵۲	ویژگی‌های وحی نبوت
۵۲	۱. منشأ بیرونی و الهی دارد، خواه بی واسطه، و یا با واسطه‌ی فرشته
۵۳	۲. استشعار و خودآگاهی
۵۴	۳. محتوای وحی نبوت، شریعت است
۵۵	نقد نظریه‌ی وحی نفسی
۵۶	نقد نظریه‌ی روان ناخودآگاه در تفسیر وحی

- ۵۷ نقد نظریه تجربه دینی
- ۵۹ خودآزمایی

درس سی و سوم: نبوت و اعجاز/۶۱

- ۶۱ حقیقت معجزه و دلالت آن بر صدق مدعی نبوت
- ۶۱ رابطه منطقی معجزه با دعوی نبوت
- ۶۳ تفاوت معجزه با کرامت
- ۶۴ تفاوت معجزه با کارهای ساحران و مرتاضان
- ۶۵ نتیجه گیری
- ۶۸ خلاصه ی بحث
- ۶۹ خودآزمایی

درس سی و چهارم: نبوت و عصمت/۷۱

- ۷۱ عصمت در دریافت و ابلاغ وحی
- ۷۲ عصمت از گناه
- ۷۴ قرآن و عصمت پیامبران از گناه
- ۷۵ عصمت در موارد دیگر
- ۷۵ عصمت و اختیار
- ۷۸ نتیجه
- ۷۹ عصمت و نسبت گناه به معصوم؟!
- ۸۱ خودآزمایی

درس سی و پنجم: نبوت خاصه/۸۳

- ۸۳ اثبات نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله و سلم)

۸۳	قرآن، معجزه‌ی جاویدان
۸۴	۱. اعجاز ادبی قرآن
۸۵	۲. اعجاز قرآن در قلمرو معارف و احکام
۸۵	۳. قرآن و خبرهای غیبی
۸۵	الف) پیشگویی درباره‌ی جنگ ایران و روم
۸۶	ب) پیشگویی درباره‌ی شکست دشمن نیرومند:
۸۶	ج) پیشگویی در مورد سرنوشت دشمنان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)
۸۶	۴. هماهنگی و عدم اختلاف در قرآن
۸۷	۵. پیشگویی‌های علمی قرآن
۸۷	الف) قانون توازن در قرآن
۸۷	ب) قانون تلقیح در قرآن
۸۸	ج) حرکت زمین
۸۸	معجزات دیگر
۹۰	خودآزمایی

درس سی و هشتم: خاتمیت و نبوت/ ۹۱

۹۱	قرآن و خاتمیت
۹۳	خاتمیت در احادیث اسلامی
۹۴	خاتمیت و کمال دین
۹۵	توحید اسلامی
۹۶	معاد قرآنی
۹۷	نظام اخلاقی قرآن
۹۸	اصول اجتماعی اسلام
۱۰۱	خودآزمایی

درس سی و هفتم: خاتمیت و پویایی اسلام / ۱۰۳

- ۱۰۳ طرح مسئله
- ۱۰۳ راه حل نادرست
- ۱۰۴ راه حل درست
- ۱۰۵ ارکان پویایی شریعت خاتم
- ۱۰۵ ۱. احکام اولیه و ثانویه:
- ۱۰۶ ۲. تشریح اجتهاد در اسلام
- ۱۱۰ ۳. نقش کلیدی عقل در اجتهاد
- ۱۱۱ ۴. ملاکات احکام و قاعده‌ی «اهمّ و مهمّ»
- ۱۱۳ ۵. مسئولیت‌ها و اختیارات حاکم اسلامی
- ۱۱۵ خلاصه
- ۱۱۶ خودآزمایی

درس سی و هشتم: چند پرسش و پاسخ درباره‌ی نبوت / ۱۱۷

- ۱۱۷ ۱. پیامبران اولوالعزم چه کسانی بوده‌اند؟
- ۱۱۷ ۲. آیا برای همه‌ی انسان‌ها در همه‌ی زمان‌ها و مکان‌ها، پیامبر برانگیخته شده است؟
- ۱۱۹ ۳. آیین پیامبر اسلام و نیاکان آن حضرت، قبل از بعثت چه بوده است؟
- ۱۲۱ ۴. مقصود از «امّی» بودن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلّم) چیست؟
- ۱۲۲ ۵. آیا امّی به معنای بی سواد است؟
- ۱۲۳ ۶. حکمت «درس ناخواندگی» پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلّم) چه بوده است؟
- ۱۲۴ خودآزمایی

درس سی و نهم: حقیقت و فلسفه‌ی امامت / ۱۲۵

- ۱۲۵ امامت در لغت
- ۱۲۵ امامت در اصطلاح متکلمان
- ۱۲۶ توضیحات
- ۱۲۷ ابعاد مسئله‌ی امامت
- ۱۲۸ فلسفه و اهدافِ امامت
- ۱۲۸ ۱. تبیین مفاهیم قرآن
- ۱۲۹ ۲. داوری در منازعات:
- ۱۳۰ ۳. ارشاد و هدایت انسان‌ها
- ۱۳۰ ۴. اتمام حجت بر بندگان
- ۱۳۰ ۵. برقراری عدالت و امنیت
- ۱۳۱ ضرورت امامت و آراء متکلمان
- ۱۳۲ امامت و قاعده‌ی لطف
- ۱۳۲ خودآزمایی

درس چهلم: صفات و شایستگی‌های امام / ۱۳۳

- ۱۳۳ ۱. امامت و عصمت
- ۱۳۳ عصمت امام از نگاه عقل
- ۱۳۳ الف) حفظ دین
- ۱۳۵ ب) تسلسل در امامت
- ۱۳۵ قرآن و لزوم عصمت امام
- ۱۳۵ آیه‌ی اول
- ۱۳۶ آیه‌ی دوم
- ۱۳۷ ۲. علم و دانش امام

- ۱۳۸..... ۳. شجاعت و دلیری.....
- ۱۳۸..... ۴. زهد و تقوا.....
- ۱۳۹..... ۵. پیراستگی از عیوب جسمی و روحی.....
- ۱۳۹..... صفات امام در کلام امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)
- ۱۴۰..... کلامی از امام حسین (علیه السلام)
- ۱۴۱..... ۶. امامت و اعجاز.....
- ۱۴۱..... ۷. برتری امام بر دیگران.....
- ۱۴۲..... صفات امام از دیدگاه اهل سنت
- ۱۴۳..... خودآزمایی.....

درس چهل و یکم: راه تعیین یا تشخیص امام / ۱۴۵

- ۱۴۵..... الف) دلایل نظریه‌ی انتصاب.....
- ۱۴۵..... 1. برهان عصمت.....
- ۱۴۵..... 2. سیره‌ی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم).....
- ۱۴۶..... 3. برهان لطف.....
- ۱۴۶..... ۴. برهان رحمت.....
- ۱۴۶..... ۵. برهان هدایت.....
- ۱۴۷..... مناظره‌ی هشام بن حکم با عمرو بن عبید.....
- ۱۴۸..... ب) بررسی دلایل نظریه‌ی انتخاب.....
- ۱۴۸..... دلیل اول.....
- ۱۴۹..... نقد.....
- ۱۵۰..... دلیل دوم.....
- ۱۵۰..... نقد.....
- ۱۵۰..... پرسش.....

۱۵۱.....	پاسخ
۱۵۲.....	خودآزمایی

درس چهل و دوم: نصوص امامت در قرآن کریم / ۱۵۳

۱۵۳.....	آیه‌ی ولایت
۱۵۶.....	آیه‌ی تبلیغ
۱۵۸.....	آیه‌ی اکمال دین و یأس کافران
۱۵۹.....	پیامد کفران نعمت ولایت
۱۶۰.....	خودآزمایی

درس چهل و سوم: نصوص امامت در احادیث اسلامی / ۱۶۱

۱۶۱.....	حدیث غدیر
۱۶۲.....	سند و مفاد حدیث
۱۶۵.....	حدیث منزلت
۱۶۵.....	سند و مفاد حدیث
۱۶۶.....	حدیث یوم الدار
۱۶۷.....	سند و مفاد حدیث
۱۷۰.....	اشکال دوم
۱۷۰.....	پاسخ
۱۷۱.....	خودآزمایی

درس چهل و چهارم: امامان دوازده گانه در احادیث اسلامی / ۱۷۳

۱۷۳.....	۱. دوازده خلیفه
۱۷۴.....	۲. به تعداد نقبای بنی اسرائیل

- ۱۷۵..... ۳. اولین امام، علی (علیه السلام) و آخرین امام، قائم (عج) است
- ۱۷۶..... ۴. نُه امام، از فرزندان امام حسین (علیه السلام)
- ۱۷۶..... ۵. امامان دوازده گانه با نام هایشان
- ۱۷۷..... دلیلی روشن بر امامت امامان شیعه
- ۱۷۸..... حدیث سفینه و رهبری اهل بیت (علیهم السلام)
- ۱۷۸..... یادآوری
- ۱۸۰..... خودآزمایی

درس چهل و پنجم: امام دوازدهم (عج) / ۱۸۱

- ۱۸۱..... اعتقاد به مهدی موعود (عج الله تعالی فرجه الشریف)
- ۱۸۲..... اعتقاد اهل سنت به وجود امام زمان (عج)
- ۱۸۳..... دلایل وجود امام زمان (عج)
- ۱۸۳..... ۱. طریق عقلی
- ۱۸۴..... ۲. طریق نقلی
- ۱۸۴..... الف) روایات نبوی
- ۱۸۴..... ب) شواهد تاریخی
- ۱۸۵..... ج) حکایات ملاقات با امام زمان در ایام غیبت
- ۱۸۶..... غیبت صغری و کبری
- ۱۸۶..... نواب خاصه چه کسانی هستند؟
- ۱۸۸..... چرا دو غیبت؟
- ۱۸۸..... کیفیت غیبت
- ۱۹۰..... خودآزمایی

درس چهل و هشتم: فلسفه‌ی غیبت امام زمان (علیه السلام) / ۱۹۱

- ۱۹۲ نگاهی به روایات
- ۱۹۳ یادآوری
- ۱۹۴ آثار و فواید وجود امام عصر (عج)
- ۱۹۶ خورشید پشت ابر
- ۱۹۶ مسئله‌ی غیبت در تاریخ امت‌های پیشین
- ۱۹۹ خودآزمایی

درس چهل و هفتم: پاسخ به چند پرسش / ۲۰۱

- ۲۰۱ آیا طول عمر در حد هزار سال و بیش از آن، عقلاً ممکن است؟
- ۲۰۲ وظایف ما نسبت به امام زمان (عج) در دوران غیبت چیست؟
- ۲۰۴ مقصود از انتظار فرج چیست؟
- ۲۰۶ دلیل ولایت فقیه در عصر غیبت چیست؟
- ۲۰۸ محدودده‌ی ولایت فقیه
- ۲۰۹ خودآزمایی

درس چهل و هشتم: مباحث مقدماتی معاد / ۲۱۱

- ۲۱۱ واژه‌شناسی معاد
- ۲۱۲ جایگاه معاد در شرایع آسمانی
- ۲۱۳ قرآن و جهان آخرت
- ۲۱۴ آثار و نتایج ایمان به معاد
- ۲۱۴ آرامش دل و تسکین خاطر
- ۲۱۵ تقوا و پاکدامنی
- ۲۱۶ تعهد و احساس مسئولیت

- ۲۱۷ ۴. ایمان به معاد و آینده‌نگری
- ۲۱۸ خودآزمایی

درس چهل و نهم: براهین اثبات معاد/۲۱۹

- ۲۱۹ ۱. برهان حکمت و غایت
- ۲۲۱ برهان حکمت در آیات دیگر
- ۲۲۲ قیامت و غایت در کلام امام علی (علیه‌السلام)
- ۲۲۲ ۲. برهان عدالت
- ۲۲۳ ۳. برهان رحمت
- ۲۲۴ پاسخ به یک پرسش
- ۲۲۵ ۴. لزوم وفای به وعده
- ۲۲۶ ۵. قیامت، گزارش غیبی و قطعی الهی
- ۲۲۷ خودآزمایی

درس پنجاهم: معاد جسمانی و روحانی/۲۲۹

- ۲۳۰ عقل و معاد روحانی
- ۲۳۲ عقل و معاد جسمانی
- ۲۳۳ معاد جسمانی و روحانی از دیدگاه قرآن
- ۲۳۳ الف) قرآن و معاد روحانی
- ۲۳۴ رضوان الله، برترین پاداش اخروی
- ۲۳۶ حسرت جانکاه
- ۲۳۶ ب) قرآن و معاد جسمانی
- ۲۴۰ نقد نظریه‌ی تأویل در مورد آیات معاد جسمانی
- ۲۴۳ خودآزمایی

درس پنجاه و یکم: شبهات معاد جسمانی/ ۲۴۵

- ۲۴۵ معاد جسمانی، اعاده‌ی معدوم است
- ۲۴۸ فرد دیگری، مثاب و معاقب خواهد بود
- ۲۴۹ شبهه‌ی آکل و مأکول
- ۲۵۰ آیا معاد جسمانی تکرار حیات دنیوی است؟
- ۲۵۱ پاسخ به یک اشکال
- ۲۵۲ خودآزمایی

درس پنجاه و دوم: تناسخ و معاد/ ۲۵۳

- ۲۵۳ تناسخ در لغت و اصطلاح
- ۲۵۴ اقسام تناسخ
- ۲۵۵ ۱. تناسخ نامحدود یا مطلق
- ۲۵۵ ۲. تناسخ محدود به شکل نزولی
- ۲۵۶ ۳. تناسخ صعودی
- ۲۵۷ نقد تناسخ مطلق
- ۲۵۸ تناسخ نزولی و واپس‌گرایی
- ۲۵۹ ۴. تناسخ صعودی
- ۲۶۱ نقد تناسخ به صورت مطلق
- ۲۶۱ الف) تعلق دو نفس به یک بدن
- ۲۶۲ پاسخ به یک پرسش
- ۲۶۲ پرسش
- ۲۶۲ پاسخ
- ۲۶۳ ب) عدم هماهنگی میان نفس و بدن

۲۶۴..... خودآزمایی

درس پنجاه و سوم: مرگ، برزخ و قبر/ ۲۶۵

- ۲۶۵..... مرگ، گذرگاهی به سرای دیگر
- ۲۶۵..... ۱. تقدیر حتمی و عمومی
- ۲۶۶..... ۲. دوستی خدا و آرزوی مرگ
- ۲۶۸..... ۳. علل نگرانی از مرگ
- ۲۷۰..... ۴. موت یا توفی
- ۲۷۱..... ۵. گیرنده‌ی جان‌ها کیست؟
- ۲۷۳..... عالم قبر و برزخ
- ۲۷۳..... قرآن و عالم برزخ
- ۲۷۳..... نکته‌ی اول:
- ۲۷۴..... نکته‌ی دوم:
- ۲۷۴..... نکته‌ی سوم:
- ۲۷۶..... اصالت و تجرد نفس از نظر قرآن
- ۲۷۷..... حقیقت قبر
- ۲۷۸..... سؤال در قبر
- ۲۷۹..... ثواب و عقاب در قبر
- ۲۸۰..... دفع یک توهم
- ۲۸۱..... خودآزمایی

درس پنجاه و چهارم: نشانه‌های رستاخیز/ ۲۸۳

- ۲۸۳..... وضع آسمان در پایان عمر جهان
- ۲۸۴..... وضع زمین به هنگام وقوع رستاخیز

- ۲۸۵.....وضع خورشید، ماه و ستارگان به هنگام رستاخیز.
- ۲۸۶.....وضع دریاها و کوهها در لحظه‌ی پایانی عمر جهان
- ۲۸۹.....نفخ صور
- ۲۹۱.....خودآزمایی

درس پنجاه و پنجم: مواقف قیامت، حساب و سنجش اعمال/ ۲۹۳

- ۲۹۳.....موقف‌های قیامت
- ۲۹۴.....حساب اعمال
- ۲۹۶.....سنجش اعمال
- ۲۹۹.....خودآزمایی

درس پنجاه و هشتم: اعراف و صراط/ ۳۰۱

- ۳۰۱.....اعراف چیست؟
- ۳۰۲.....اعرافیان چه کسانی هستند؟
- ۳۰۴.....صراط در قیامت
- ۳۰۶.....عقبه‌های صراط
- ۳۰۷.....خودآزمایی

درس پنجاه و نهم: گواهان قیامت/ ۳۰۹

- ۳۱۰.....۱. خداوند بزرگ
- ۳۱۰.....۲. پیامبران الهی
- ۳۱۱.....۳. پیامبر اسلام
- ۳۱۲.....۴. افرادی برگزیده از امت اسلامی
- ۳۱۳.....۵. فرشتگان ناظر بر اعمال

۳۱۴	۶. زمین یا مکان انجام عمل
۳۱۶	۶. نامه‌ی اعمال
۳۱۹	۷. اعضاء بدن
۳۲۰	خودآزمایی

درس پنجاه و هشتم: تجسّم اعمال در قیامت/ ۳۲۱

۳۲۱	مقصود از تجسّم اعمال چیست؟
۳۲۲	تجسّم اعمال در آیات قرآن
۳۲۷	تجسّم اعمال در روایات
۳۳۰	عقل و تجسّم اعمال
۳۳۱	علم و تجسّم اعمال
۳۳۳	خودآزمایی

درس پنجاه و نهم: قیامت و شفاعت/ ۳۳۵

۳۳۵	معنی شفاعت
۳۳۵	شیوه‌ی شفاعت
۳۳۶	نتیجه‌ی شفاعت
۳۳۷	قرآن و شفاعت
۳۳۹	شفاعت کنندگان در روایات
۳۳۹	پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم)
۳۴۰	فرشتگان، پیامبران و شهیدان
۳۴۰	اهل بیت (علیهم السلام)
۳۴۰	عالمان الهی
۳۴۱	قرآن کریم

- ۳۴۱ مؤمنان پارسا.
- ۳۴۱ عبادات و کارهای نیک
- ۳۴۱ خویشاوندان و همسایگان
- ۳۴۲ محرومان از شفاعت
- ۳۴۲ مبانی کلامی شفاعت
- ۳۴۲ ۱. رحمت گسترده‌ی خداوند
- ۳۴۳ ۲. قانون علیت در جهان
- ۳۴۳ ۳. دعای پیامبران و مغفرت الهی
- ۳۴۸ خودآزمایی

درس شصتم: بهشت و دوزخ/۳۴۹

- ۳۴۹ آیا بهشت و دوزخ هم اکنون، آفریده شده است؟
- ۳۵۰ بهشت و دوزخ در کجا قرار دارند؟
- ۳۵۲ چه کسانی جاودانه در عذاب خواهند بود؟
- ۳۶۵ خودآزمایی
- ۳۵۷ کتاب‌نامه

مقدمه

عقاید دینی، پایه‌های فکری و فرهنگی جوامع دینی هستند و مباحث مربوط به مبدأ و معاد دو رکن اساسی آن. انسان در پرتو این مباحث به شناخت و اعتقاد لازم درباره‌ی آغاز و انجام هستی پی می‌برد و به پاسخ دو پرسش از پرسش‌های بنیادی و همیشگی دست می‌یابد: از کجا آمده‌ام و به کجا می‌روم؟ پرسش‌های بنیادی دیگری نیز وجود دارد که باید به آنها پاسخ منطقی و درست داده شود: برای چه آمده‌ام؟ چه وظیفه و مسئولیتی دارم؟

روزها فکر من این است و همه شب سخنم

که چرا غافل از احوال دل خویش‌تتم

ز کجا آمده‌ام، آمدنم بهر چه بود

به کجا می‌روم آخر، نمایی و طنم

مباحث مربوط به نبوت و امامت در عقاید و کلام اسلامی، پاسخگوی دو پرسش اخیر است. در اینجا پرسش دیگری نیز مطرح است که به عادلانه و حکیمانه بودن جهان مربوط است؛ آیا جهان آفرینش بر پایه‌ی عدل و حکمت استوار است؟ و آیا نظام خلقت، بهترین نظام ممکن است؟ اگر پاسخ مثبت است، فلسفه‌ی شرور و ناگواری‌هایی که در زندگی انسان رخ می‌دهد چیست؟ و آیا در جهت کمال و سعادت آدمی قرار دارند؟ چگونه؟ به این پرسش‌ها در مباحث مربوط به عدل پاسخ داده شده است.

بحث و تحقیق درباره‌ی مسائل فوق، تاریخی دیرینه دارد. پیامبران الهی، نخستین و

برجسته‌ترین کسانی هستند که در این باره اندیشیده و سخن گفته‌اند. از قرآن کریم به دست می‌آید که پیامبران الهی قبل از هر چیز به اعتقادات دینی مردم اهتمام ورزیده‌اند، آنان را به توحید فراخوانده و از شرک برحذر داشته‌اند و به معاد و سرای واپسین تنبّه داده‌اند. پس از پیامبران الهی، جانشینان آنان و نیز عالمان دینی به انجام این مهم همت گمارده‌اند.

اگرچه جوهری مباحث اعتقادی همواره ثابت بوده است، ولی به دلیل دگرگونی‌هایی که در تفکر و فرهنگ بشری رخ داده است، مسائل اعتقادی و دینی نیز تحول یافته و در هر عصر و زمانی مسائل جدیدی در زمره‌ی مسائل پیشین قرار گرفته و پاره‌ای از مسائل پیشین نیز از رونق افتاده است، چنان که در زبان و بیان و روش بحث‌های اعتقادی نیز دگرگونی‌هایی رخ داده است. بر این اساس، بر عالمان دینی و متولیان مسائل اعتقادی است که در تبیین عقاید دینی، اصل تحول و متناسب بودن مباحث با نیازها و شرایط فکری و فرهنگی مخاطبان را در نظر داشته و هر از چند گاهی به بازنگری و بازنگاری آثار مربوط به این حوزه اقدام کنند.

کتاب «عقاید استدلالی» بر اساس قاعده‌ی یاد شده تألیف و سپس مورد بازنگری قرار گرفت. این اثر که نتیجه‌ی سال‌ها تحقیق و تدریس در عرصه‌ی عقاید دینی است، بار نخست در سال ۱۳۸۰، توسط مدیریت تدوین متون درسی معاونت پژوهش مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران چاپ و منتشر گردید. مخاطبان اصلی کتاب، خواهرانی هستند که سطح دو دروس حوزوی را می‌آموزند؛ اما توجه دیگر طلاب حوزه‌ی علمیه و دانشجویان را نیز به خود جلب کرده است. این کتاب پس از چند دوره تدریس، با توجه به پیشنهادهایی که از سوی برخی اساتید و صاحب‌نظران ارائه شد مورد بازنگری قرار گرفت و جلد نخست آن در سال ۱۳۸۴ با ویرایش جدید چاپ و منتشر شد. اینک جلد دوم آن نیز با بازنگری و ویرایش جدید به علاقه‌مندان مباحث اعتقادی عرضه می‌شود.

امید آن که این اثر در تحقق بخشیدن به اهداف آن؛ یعنی تبیین روشن و مستدل و دفاع منطقی و معقول از عقاید دینی کامیاب باشد. از خدای متان سپاسگزارم که توفیق

نگارش و بازنگری آن را به این جانب ارزانی فرمود و از همه‌ی دست‌اندرکاران مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران، به ویژه مدیریت تألیف و تدوین متون درسی معاونت پژوهش، به جهت تلاش در آماده‌سازی متن جهت نشر، صمیمانه تشکر می‌کنم.

علی ربّانی گلپایگانی

قم، حوزه‌ی علمیه